

MEMORIU
Privind necesitatea definirii unor criterii proprii de evaluare
a calității cercetării teologice ortodoxe
în contextul cadrului național al învățământului superior
din România

Cercetarea reprezintă unul dintre domeniile de importanță majoră în funcționarea învățământului superior, așa cum este definit acesta de către UE, prin strategia Lisabona și procesul Bologna, în perspectiva a ceea ce este numit „societatea cunoașterii” sau „bazată pe cunoaștere”.

I. Importanța cercetării în sistemul de învățământ superior din România

Din punct de vedere practic, importanța centrală a cercetării în sistemul de învățământ superior din România reiese din următoarele:

1) la ora actuală, conform reglementărilor „Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare” (CNATDCU), la promovarea cadrelor didactice din 4 criterii 3 se referă la activitatea de cercetare și doar unul la cea didactică;

2) finanțarea universităților de la bugetul stat depinde de performanța cercetării științifice în două moduri: a) direct, prin indicatorii de calitate IC6 („Nivelul performanțelor în cercetarea științifică”) și IC8 („Raportul procentual dintre valoarea contractelor de cercetare-proiectare și totalul veniturilor universității”), și b) indirect, prin indicatorii IC2, IC3, IC4 (nr. cadre didactice – profesori, conferențieri, doctori – raportat la nr. studenți);

3) în perioada 2007-2013, „Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior” (CNCSIS) – „Unitatea Executivă de Finanțare a Învățământului Superior și a Cercetării Științifice Universitare” (UEFISCSU) coordonează Proiectul Strategic Național „Doctoratul în școli de Excelență – Evaluarea calității cercetării în universități și creșterea vizibilității prin publicare științifică”, al cărui obiectiv general este „elaborarea, testarea și implementarea unei metodologii care să asigure evaluarea la standarde internaționale a calității cercetării în universități,

Memoriu

susținerea școlilor de excelență precum și creșterea capacității de publicare științifică la nivel instituțional și individual cu impact asupra calității programelor doctorale.” În acest scop, între mai 2010 și martie 2011 are loc „Exercițiului Național de Evaluare a Cercetării” (ENEC) în universitățile românești.

Rezultatul ENEC îl constituie „clasificarea pe domenii de specialitate a universităților românești după performanțele de cercetare științifică în vederea perfecționării modului de alocare a resurselor financiare și a creșterii capacității competiționale a acestora la nivel național și internațional.”

Practic, va avea loc o ierarhizare a universităților după misiunea lor specifică, capacitatea de cercetare joacând rolul determinant; numai universitățile cu centre de cercetare acreditate vor primi finanțare pentru programe de master și numai universități cu centre de excelență acreditate vor putea organiza școli doctorale. Realizarea acestei ierarhizări a fost declarată o prioritate de către actualul ministru al educației, dl Daniel Funeriu.

Întrucât facultățile de teologie ortodoxă din țară sunt parte integrantă a universităților de stat, activitatea de cercetare în domeniul Teologiei Ortodoxe este evaluată conform aceleiași criteriologii CNCSIS-UFIESCSU, cu consecințe directe asupra finanțării fiecărei facultăți în parte și a posibilității de a organiza programe de master și școli doctorale. În momentul de față, domeniul „Teologie” face parte, alături de „Studiile religioase”, din panelul 27 al Grupului de Domenii IV din Proiectului Strategic Național amintit.

II. Publicațiile cotate ISI-Web of Science și atragerea de resurse financiare (granturi) – cele mai importante criterii de evaluare a cercetării

În evaluarea calității cercetării CNCSIS-UFIESCSU ponderea cea mai mare o au următorii indicatori:

1) În componența IC6:

a) 50% din totalul IC6 are criteriul „Relevanța și vizibilitatea rezultatelor activităților de cercetare științifică”, din care cea mai mare parte (30%) se referă la „Articole publicate în reviste recunoscute la nivel internațional – cotate ISI Web of Science, din fluxul principal de publicații fără factor de impact, indexate BDI, publicate în volumele conferințelor internaționale cotate ISI și/sau cele organizate de societăți profesionale internaționale”.

b) 25% are criteriul „Capacitatea de a atrage fonduri pentru activitatea științifică”.

2) În „Metodologia Generală de Evaluare a Calității Cercetării Științifice Universitare” a Proiectului Strategic Național:

a) 60% din total are criteriul „Rezultate obținute în activitatea de cercetare științifică/creație artistică și prevede ca prim descriptor „Publicații cotate Web of

Science” (deci, *ISI*, n.n.). Conform indicațiilor din „Ghidul evaluatorului” pentru domeniul „Științe umaniste” (v. Anexă), publicațiile cotate *ISI* și *ERIH* (v. mai jos) au ponderea cea mai mare în evaluarea acestui criteriu („factori de impact” de 10 și 7 unități, în raport cu 3 unități acordate altor reviste);

b) 10% are criteriul „Resurse financiare atrase pentru cercetare”.

(A se vedea, în anexă, „Exercițiul Național pentru Evaluarea Calității Științifice din Universități, Ghidul Evaluatorului. Științe Umaniste”).

Prin urmare, cel mai important criteriu de performanță științifică utilizat de *CNCSIS-UFIESCSU* îl constituie vizibilitatea și recunoașterea internațională a cercetării, dovedită prin includerea și/sau citarea publicațiilor în baze de indexare de prestigiu internațional, dintre care cea mai importantă este socotită *ISI-Web of Science* a corporației Thomson Reuters.

Al doilea criteriu *CNCSIS-UFIESCSU* ca importanță îl reprezintă atragerea de fonduri de cercetare, îndeosebi prin proiecte de cercetare finanțate pe bază de concurs (așa numitele „grant-uri”).

III. Caracterul inadecvat al celor două criterii (*ISI*, granturi) pentru cercetarea în domeniul Teologie Ortodoxă

Considerăm că evaluarea performanței cercetării după aceste două criterii ridică probleme deosebite unei evaluări oneste a cercetării în domeniul Teologiei Ortodoxe așa cum este ea înțeleasă în cadrul Bisericii Ortodoxe, din următoarele motive:

1. Revistele publicate de comunitățile academice ortodoxe nu sunt prezente în *ISI*

a) Platforma de informații și analiză bibliometrică *ISI-Web of Science* cuprinde în indexul *ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX*, în domeniul „Religion”, 121 de reviste, în momentul de față. Între acestea nu se află nici o revistă academică ortodoxă și doar o singură revistă publicată de asociații academice interconfesionale cu reprezentare ortodoxă. Numai 4 reviste indexate aici dispun de (sau pot face apel la) specialiști din comunitatea academică ortodoxă (a se vedea, în anexă, „Evaluarea relevanței platformelor bibliometrice *ISI* și *ERIH* pentru teologia academică ortodoxă”).

b) Ținând cont că în *ISI-Religion* există și 17 reviste al căror domeniu de interes coincide parțial cu cel al teologiei ortodoxe (studii biblice, patristică, istoria Bisericii), rezultă că Teologia Ortodoxă este prezentă în cel mult 18% (22/121) din această bază de date (v. *IBIDEM*).

c) Într-o evaluare a numărului de publicații (studii, articole) cotate *ISI* realizate, în timp de 4 ani, în cadrul școlilor doctorale din România, domeniul „Teolo-

gie” se clasează pe poziția a 13-a, cu 179 de titluri, realizate de toate confesiunile, fiind incluse aici și publicațiile din domeniul „științe religioase”, care nu sunt propriu-zis teologice (cf. <http://www.studii-doctorale.ro/UserFiles/File/Rapoarte%20cu%20semnături/ISI-final.pdf>).

d) Comparativ, există cel mult 10 reviste din spațiul confesional catolic, majoritatea revistelor ISI-Religion fiind independente confesional. Probabil și din acest motiv, instituții teologice academice de prestigiu nu consideră indexul ISI printre bazele de date majore (a se vedea de pildă, lista oferită de Fordham University, New York, cf. <http://www.library.fordham.edu/researchguides/theology.html>).

e) De asemenea, în cele mai reputeate analize scientometrice ale producției științifice a universităților („Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities”, „Academic Ranking of World Universities”) și care folosesc datele ISI, domeniul „Arte și Științe Umaniste” a fost exclus, considerându-se că întreg „ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX” nu este relevant internațional.

2. Situația nu este mult mai bună în *European Reference Index for the Humanities* (ERIH)

Conform documentului „Ghidul Evaluatorului. Științe Umaniste” al ENEC, pentru domeniul științelor socio-umane, deci și al teologiei, se vor lua în considerare, pe lângă articole indexate de ISI-Arts & Humanities Index, și cele care apar în *European Reference Index for Humanities* (ERIH - categoriile A și B). Baza de date ERIH este elaborată sub egida European Science Foundation. Domeniul RELIGIOUS STUDIES AND THEOLOGY (2007) al acesteia conține 371 reviste, incluzând 5 reviste din Grecia și o revistă din România (v. <http://www.esf.org/research-areas/humanities/erih-european-reference-index-for-the-humanities/erih-initial-lists.html>), așadar 14% din totalul de 42 de reviste academice ortodoxe. De asemenea, în ERIH există o revistă publicată de asociații academice interconfesionale cu reprezentare ortodoxă, 3 reviste care dispun de (sau pot face apel la) specialiști din comunitatea academică ortodoxă, ca și un număr de 35 reviste al căror domeniu de interes coincide parțial cu cel al teologiei ortodoxe (studii biblice, patristică, liturgică, istoria Bisericii). În acest index Teologia Ortodoxă ocupă cel mult 12% (45/371). (a se vedea, în anexă, „Evaluarea relevanței platformelor bibliometrice ISI și ERIH pentru teologia academică ortodoxă”).

În plus, în ERIH nu este prezentă nici o revistă din Rusia, Serbia, Bulgaria ori „diaspora” Ortodoxă. Prin urmare, în ERIH nu se află nici una dintre revistele considerate mai prestigioase în mediul academic ortodox, precum *Contacts* (FR), *St Vladimir's Theological Quarterly* (USA), *Greek Orthodox Theological Review* (USA), *Orthodoxes Forum* (DE). În ceea ce o privește, singura revistă românească inclusă, *Studii Teologice*, nu este acreditată CNCSIS.

Trebuie menționat că ERIH a anunțat încetarea nedeterminată a primirii de solicitări pentru includerea altor reviste (<http://www.esf.org/research-areas/humanities/erih-european-reference-index-for-the-humanities/information-about-erih-progress.html>).

3. Domeniul Teologie este dezavantajat în raport cu alte domenii academice atât în ISI cât și în ERIH

În *ISI* domeniul Literatură este subîmpărțit în domenii dedicate literaturilor regionale, iar Istoria este separată de Studii Medievale și Renascentiste. De asemenea, în *ERIH* subdomenii precum Gender studies, Istoria și filosofia științei, Limbi clasice dispun de registre de indexare distincte. Pe de altă parte, în baze de date bibliometrice amintite, domeniul Teologie Ortodoxă este inclus alături de domeniile teologice ale celorlalte religii și confesiuni creștine, laolaltă cu cercetarea de tip „religious studies” desfășurată de cercetători independenți.

În concluzie, deși comunitatea academică ortodoxă din România are dreptul la instituții (facultăți) proprii, distincte de instituțiile altor religii sau confesiuni, activitatea sa științifică este evaluată de către instituțiile CNCSIS-UFIESCSU printr-o metodă de tip „paușal”, teologilor ortodocși pretinzându-li-se să-și expună cercetarea în publicații ale altor comunități academice, în timp ce cercetarea expusă în propriile publicații nu este considerată relevantă!

4. Situația finanțării cercetării în domeniul Teologiei Ortodoxe

În privința granturilor de cercetare, domeniul „Teologie” este foarte slab reprezentat în programele de finanțare a cercetării pe plan european sau național; în consecință, numărul de granturi de cercetare propriu-zis teologică oferit de instituțiile naționale abilitate este practic neglijabil. O investigație a proiectelor de cercetare finanțate de către CNCSIS prin programele Planului Național PN II (2007-2013), anume „Program Idei” și „Program Resurse Umane” (vezi, <http://www.cncsis.ro/Public/cat/452/IDEI.html> și <http://www.cncsis.ro/Public/cat/451/RESURSE-UMANE.html>) arată următoarea prezență a cercetării teologice ortodoxe:

- a) Categoria „Proiecte de cercetare exploratorie” (PCE)
 - 2007, din 56 proiecte finanțate în domeniul „Științe Umane” există un singur proiect de teologie ortodoxă (subiect de istorie bisericească);
 - 2008, din 53 proiecte finanțate în domeniul „Științe Umane” există 2 proiecte de teologie ortodoxă (istorie, artă sacră).
- b) Categoria „Workshop-uri exploratorii”, anii 2008-2009, nu există nici un proiect de teologie ortodoxă finanțat.
- c) „Program Resurse Umane” nu conține nici un proiect de teologie ortodoxă finanțat.

Memoriu

Mai mult, așa cum rezultă din documente oficiale, cel mai important program național de finanțare din fonduri structurale europene, „Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane” (POS DRU, 2007-2013), nu include domeniul „Teologie” în Axa prioritară 1, „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”, Domeniul major de intervenție 1.5 „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”. (Cf. Ghidul solicitantului, Februarie 2008, p. 12, situație confirmată de Ordinele MECI nr. 3328/04.03.2009 și nr. 3853/17.05.2010).

De asemenea, nu există practic nici un program sistematic de finanțare a cercetării teologice din partea Bisericii Ortodoxe Române.

În această situație, criteriile „Capacitatea de a atrage fonduri pentru activitatea științifică” din cadrul IC6, respectiv „Resurse financiare atrase pentru cercetare”, din cadrul ENEC, reprezintă modalități de subevaluare a activității de cercetare a teologilor ortodocși!

Se cuvine, de asemenea menționată, în acest context, ponderea pe care publicarea în reviste ISI o are în toate criteriile programelor de finanțare a manifestărilor științifice din partea agențiilor naționale competente în acest domeniu (CNCSIS, UFIESCSU, ANCS), generând o altă modalitate de invalidare a cercetării științifice teologice în cadrul național al învățământului superior românesc.

IV. Necesitatea definirii cercetării teologice ortodoxe și a specificului ei propriu

În concluzie, în momentul de față, cercetarea teologică din țara noastră, în speță, cercetarea teologică ortodoxă este defavorizată în raport cu alte domenii de cercetare prin următoarele:

1. impunerea drept criteriu principal de evaluare a performanței științifice a publicării în reviste de circulație internațională realizate în cea mai mare măsură de alte comunități academice decât cea teologică ortodoxă, în timp ce publicațiile realizate de comunitatea proprie sunt considerate irelevante.

2. domeniul teologie este puternic discriminat în privința finanțării cercetării, în mod deosebit prin eliminarea sa dintre domeniile eligibile pentru fondurile structurale europene oferite în cadrul programelor POS DRU.

Ținând cont de cele prezentate mai sus, credem că se impune ca Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prin comisia pentru învățământ a Sf. Sinod și colaborarea facultăților de teologie ortodoxă, beneficiind și de concursul specialiștilor CNCSIS, să întreprindă o necesară clarificare a situației specifice a evaluării cercetării teologice în cadrul învățământului superior românesc, printr-un demers propriu de definire a acesteia în condițiile academice actuale.

Propunem ca modalitate concretă și credibilă de rezolvare a situației, adoptarea pentru domeniul Teologiei Ortodoxe a structurii indicatorilor de performanță din documentul „Propuneri privind criteriile pentru evaluarea cercetării științifice în disciplinele umaniste” elaborat de către Grupul de lucru pentru științele umaniste al asociației române a oamenilor de știință „Ad Astra” (prezentat în Anexă) și adaptarea lor prin:

1) stabilirea de către Comisia pentru învățământ a Sf. Sinod a următoarelor instrumente de evaluare: a) lista de publicații științifice ortodoxe prestigioase, care să constituie echivalentul publicațiilor ISI și ERIH din criteriologiile utilizate actual; b) lista de publicații științifice ortodoxe recunoscute; c) lista de edituri academice ortodoxe prestigioase; d) lista de edituri academice ortodoxe recunoscute.

2) revederea punctajelor acordate pentru indicatorii de performanță și a punctajului minimal pentru ocuparea posturilor în cercetare și învățământul superior în conformitate specificul cercetării teologice.

După cum se poate constata, documentul Ad Astra nu prevede nici un indicator pentru programe de cercetare finanțate prin concurs (granturi), considerând, pe bună dreptate, că în domeniul umanist valorificarea rezultatelor unei cercetări prin publicare este un criteriu suficient pentru stabilirea valorii acesteia. Propunem însușirea acestui punct de vedere și pentru domeniul Teologie Ortodoxă.

De asemenea, propunem ca Sfântul Sinod să întreprindă demersurile necesare ca cercetarea teologică specifică să se bucure finanțare adecvată în cadrul programelor de cercetare națională și internațională.

Pentru ca o eventuală hotărâre a Sfântului Sinod în sensul solicitat de acest memoriu să aibă consecințe legale, este necesară înaintarea ei forurilor competente (MECI, CNCSIS, ARACIS etc.) și recunoașterea acestui specific prin anexarea hotărârii la Protocolul de cooperare dintre Patriarhia Română și Ministerul Educației privitor la includerea învățământului teologic ortodox în cel de stat.